

למה משה הכפיל את הקללות?

דברים לשולחן שבת משיעורו השבועי של הרב שניאור אשכנזי

ב"ה, גיליון מס' 52 | פרשת כי תבוא | ט"ו אלול תשפ"ו

בתשובה ולזכות לסליחה וכפרה. הדבר דומה לאב המוכיח את בנו; דווקא העובדה שהוא אינו מעלים עין מחסרונותיו, היא העדות הגדולה ביותר לאהבה הפנימית והאמיתית שהוא רוחש לו - אכפתיות עמוקה ובלתי מתפשרת שאינה קיימת כלל כלפי אדם זר. אצל זרים, האדישות היא פתרון קל, אך בתוך קשר של אהבה - האדישות היא אובדן.

הלב שבאברים

זהו גם המפתח להבנת ההיסטוריה שלנו. כפי שכותב הכוזרי: "ישראל באומות כמו לב באברים, הוא רב חלאים מכולם ורב בריאות מכולם... כי איננו מניח עונותינו להתעכב עלינו ויהיו גורמים לאבדנו לגמרי" - עם ישראל דומה ללב שבאברים; הוא רגיש יותר לכל חולי, אך דווקא בשל חשיבותו הקיומית, הוא חייב להישאר בריא. עם ישראל ספג וסבל יותר מכל אומה אחרת לאורך ההיסטוריה, אך דווקא משום שהקב"ה אינו מוותר עליו, ובשל כך הוא נותר העם היחיד ששרד ושמר על זהותו, בעוד אומות אחרות נעלמו ונשכחו.

ה'תוכחה' היא אפוא הכלי שבו האב מונע מהבן לשקוע, היא מצילה אותו מהיטמעות ומזכירה לו את מהותו. המשבר אינו עונש קר, אלא רגע של הכרעה שנועד לשבור את המחיצות החיצוניות ולחשוף את ה'אני' הטהור שבחור מחדש בקשר עם אביו - קשר שמתחזק מתוך הקושי, והופך לעמוק ונעלה בהרבה מהברכה שהייתה מלכתחילה.

טובה ומתוקה

אך עם כל ההבנה שהתוכחה היא חלק ממערכת יחסים של אהבה ותיקון, כשאנחנו עומדים בפתח השנה החדשה, הבקשה שלנו היא פשוטה וברורה: "שנה טובה ומתוקה". אנחנו מבקשים שהטוב יופיע בפשטות, כטוב נראה ונגלה, אנו מבקשים לזכות לראות את אהבת הקב"ה באופן גלוי ללא מסכות.

ושנזכה לקיום מאמר חז"ל: "עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין... קללות שבמשנה תורה קודם ראש השנה... כדי שתכלה השנה וקללותיה", כשבשנה הבאה נזכה כבר לברכה הגדולה מכולן: הגאולה האמיתית והשלימה.

בפרשת "בחוקותי" הוכיח הקדוש ברוך הוא את ישראל בארבעים ותשע קללות. בפרשתנו, בשבועות האחרונים לחייו, עומד משה רבינו ומוכיח בתשעים ושמנה קללות - פי שניים. ארבעים שנה שלמות עמד משה בין עמו ובין חרון האף של ה', שוב ושוב עלה וביקש והתחנן, ובשעה הקשה מכולן אמר "מחני נא מספרך אשר כתבת". והנה דווקא הוא, דווקא ברגעי הפרידה, מאריך בתוכחה יותר מכל מה שנאמר לפניו?

כך שואל המהר"ל ומשיב: "יראה לומר שהעיקר הוא הקללה, שהיו צריכים לקבל התורה באלה" - קבלת התורה כאן נעשתה "באלה" - בכריתת ברית ובשבועה. וברית אינה נכרתת בהבטחת שכר בלבד; מה שמעמיד אותה ומחייב את הצדדים הוא האזהרה שבצדה, כי היראה מהקללה מניעה את האדם לעשייה יותר מן הברכה ולכך נכתבה.

תשובה זו נאמנה לטבע האדם בדורות שקדמו לנו, שחיו תחת מרותם של מלכים והורגלו לשמוע גזירות ואיומים. אך בדורנו, משטר המלוכה כבר איננו קיים, וקשה לטעון שהאיום והקללה מניעים לפעולה יותר מחיבור פנימי והבנה שהתורה והמצוות הם ברכה וטוב עבורי.

הברכה שבקללה

מבאר הרבי: "התורה מתחילה באות ב', ראשי תיבות ברכה, כי התורה כולה ברכה. לכן כאשר מוצאים בתורה עניין בלתי רצוי, היפך הברכה, בהכרח לומר שהכוונה הפנימית היא להופכו לעניין של ברכה וטוב בתכלית העילוי, על דרך הנאמר "ויהפוך ה' אלוהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוהיך", היינו לפעול עילוי גדול יותר מאשר ברכה לכתחילה".

איפה אנחנו מוצאים את הברכה שבקללה? התשובה טמונה מספר הקללות אותם בחר משה. 98 קללות. ה'רוקח' מגלה לנו את סוד המספר: "צח גימטרייה סלח... להגן מן צח תוכחות שבמשנה תורה" - משה אינו מונה סתם קללות; הוא אוסף את כל צורות הכאב שבעולם וכורך אותן עבור מטרה אחת להביא לסליחה וכפרה לעם ישראל.

איך כאן רק נחמה שבדיעבד, אלא מבט מעמיק על מהות הקשר הנצחי בין הקדוש ברוך הוא לעם ישראל. מטרת ה'תוכחה' אינה להעניש, אלא להעניק לעם ישראל את היכולת לשוב

שאלות לדיון משפחתי

שאלות לילדים:

1. מתי כעסו עליכם מתוך אהבה?
2. ספרו על דבר לא נעים שיצא ממנו לבסוף משהו טוב.
3. איך אפשר לדעת שאכפת למישהו מכם?
4. האפשר לאהוב ולכעוס באותו זמן?
5. מה נותן יותר כוח - שמשבחים אתכם או שמאמינים בכם?

שאלות לבוגרים:

1. מתי דווקא משבר שעברתם גילה לכם משהו שהצלחה לא הייתה מגלה?
2. מה קשה יותר - להעניש או להעלים עין?
3. אפשר לזהות אהבה מתוך תוכחה בזמן אמת?
4. למה קל יותר לאהוב את מי שאינו דורש מאיתנו דבר?
5. "ישראל כלב שבאיברים" - נחמה או מחיר?

סיפור לשבת

בלחש ובקול נמוך ועמום. בכית הכנסת שררה דממה מעיקה, והקהל כולו עמד והאזין ברטט, ביראה ובחרדה עמוקה למשמע המילים המרעידות.

לפתע פלחה את חלל בית המדרש זעקה מטלטלת ממעמקי ליבו של האדמו"ר: "העכער, העכער!" - הגבה, הגבה את קולך!

ציבור הנוכחים נדהם ונאלם דום למשמע ההוראה הבלתי שגריתית: מה פתאום לחרוג מן המנהג ולהשמיע את הקללות בקול רם? אולם הרבי חזר וצעק שוב במלוא כוחו וכאבו: "תקרא בקול! אין לנו עוד ממה לחשוש, הרי כבר חווינו על בשרנו את כל זוועות התוכחה עד תום. עכשיו לא נותר לנו אלא לצעוק ולזעוק, עד שהקדוש ברוך הוא ישמע את שוועתנו וישים סוף וקץ לכל צרותינו".

אחת הדמויות הבולטות ומעוררות ההוד בדור הקודם היה האדמו"ר מצאנז, רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם (אביו של האדמו"ר הנוכחי). הוא עבר על בשרו ונפשו את תופת אימי השואה על כל מוראותיה הנוראים; אשתו ואחד עשר ילדיו נספו באכזריות במשרפות, והוא עצמו שרר חודשים ארוכים ורצופי זוועה במחנות. לצד האובדן האישי הכבד מנשוא, שכל הרבי גם רבבות רבות מעדת חסידיו שהוכחדה. בתום שנות המלחמה והחורבן הגיע לארצות הברית, וקבע בה את משכנו במשך מספר שנים, עד אשר עלה לארץ ישראל והקים בה את קריית צאנז בעיר נתניה.

כאותן שנים שבהן שהה בארצות הברית, עמד בעל הקורא בבית המדרש והחל לקרוא את פסוקי הקללות והתוכחה שבפרשת "כי תבוא". כמנהג המסורתי המקובל, קרא הבעל קורא את הפסוקים הקשים